

Vamoksen vuosi 2021

Pandemia-ajan vaikutus näkyi Vamos-toiminnassa vuonna 2021 selkeästi

Vamos tarjoaa intensiivistä yksilö- ja ryhmävalmennusta 16–29-vuotiaille työn ja koulutuksen ulkopuolella oleville nuorille yhdellätoista paikkakunnalla. Vamos on toiminut neljätoista vuotta ja tavoittanut noin 15 000 nuorta. Vuonna 2021 Vamos tavoitti intensiivisen valmennuksen piiriin 1882 nuorta, joista 886 päätti palvelussa. Heistä 46 % eteni työ- ja koulutuspoluille.

Tällä hetkellä jopa joka 10. suomalaisnuori on vaarassa syrjäytyä. Vuosi 2021 oli toinen koronapandemian sävyttämä vuosi. On oletettavaa, että kriisin seurauksena nuorten hyvinvointierot kasvavat ja polarisaatio syvenee. Yhtäältä pandemia on lisännyt sellaisten nuorten tuen tarpeita entisestään, joilla oli vaikeuksia jo ennen poikkeusoloja. Toisaalta kriisi on vahvistanut tuen tarvetta siellä, missä sitä ei ole aiemmin samassa mittakaavassa ollut. Yksi tällainen ryhmä on korkeakouluopiskelijat, joista joka kolmas kokee ahdistuneisuutta.

Vuonna 2021 Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö (ITLA) tutki Diakonissalaitoksen Vamos-palvelun vaikuttavuutta (Merikukka ym. 2021). **Tutkimus osoittaa, että Vamos on vaikuttava keino saada nuoret takaisin koulu- ja työpoluille.** Vamos-nuoret siirtyvät useammin opiskelemaan kuin vastaavassa tilanteessa olevat nuoret ilman tukea. Vamoksen yhteiskunnallinen hyöty lasketaan miljoonissa euroissa. Vaikuttavuuden avain on yksinkertainen: nuorten kokemaa kiireetön kohtaaminen ja yksilöllinen tuki.

Vaikuttavuusseura ry palkitsi Vamoksen Vuoden Vaikuttavuusteko 2021 -kilpailussa kategoriassa Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden teko. Arviointiraati perusteli valintaansa näin: "Vamos on edelläkävijä

integroidessaan vaikuttavuuden arvioinnin sosiaalipalvelujen toimintaan. Syrjäytyminen on merkittävä yhteiskunnallinen haaste, joka useimmiten koskettaa elämänsä alussa olevia nuoria. Vamoksessa onnistuttu ottamaan merkittävä askel tuotettaessa uskottavaa ja selkeää näyttöä alueelle, jolla tähän asti on ollut niukasti tutkittua tietoa vaikuttavuudesta tai sen tasosta ja ulottuvuuksista. Palkittavasta palvelusta tehdyn tutkimuksen myötä saadaan myös todennettua ja osoitettua Vamoksen toiminnan vaikuttavuus.”

Hyvinvointialueuudistuksessa tulee ottaa huomioon haavoittuvassa asemassa olevien nuorten tilanne. Nuorella tulee olla yksi luottotyöntekijä, jolla on kokonaisnäkemys nuoren saamista palveluista ja yhteistyömahdollisuus hyvinvointialueen moniammatillisen tiimin kanssa. Näin vältetään tilanne, että nuori jää palvelukatveeseen tai hän ei löydä palveluja pirstaloituneesta palvelujärjestelmästä, jossa nuorisotyö, koulutus- ja työllisyyspalvelut jäävät kuntien vastuulle.

Vamos on tuottanut asiakastietoa vuodesta 2015 alkaen. Asiakastietojärjestelmään kerätään dataa nuoren suostumuksella taustatiedoista sekä työllistymis- ja koulutuspoluille siirtymisestä. Arvioimme myös nuoren hyvinvointia Tulostähti-arviointityökalulla, johon vastaavat valmentaja ja nuori yhdessä palvelun alkaessa ja päättyessä. Tämä kirjoitus perustuu edellä mainittujen mittareiden tuottamaan tietoon Vamoksen tuloksista vuonna 2021.

Vuonna 2021 palvelun päätti 886 nuorta, joiden osalta tarkastellaan siirtymiä työhön tai koulutukseen eli ohjaustuloksia. Toimintakykyä ja hyvinvointia mittaavia tulostähti-arvioita tehtiin 311 asiakkaalle kaksi tai useampia arviota, jolloin aineisto kuvaa nuoren elämässä tapahtunutta muutosta.

Taustatietoja Vamoksessa päättäneistä

Yli puolet nuorista (54 %) oli 18–24-vuotiaita tullessaan palveluun. Naisia oli 51 %, miehiä 45 %. Loput olivat muun sukupuolisia (3 %) tai tietoa ei ollut kirjattu järjestelmään (1 %).

Aloitustilanteessa nuorista lähes 42 % oli pelkän peruskoulun varassa ja kahdeksalla prosentilla ei ollut peruskoulun päättötodistusta. Yli kolmannes nuorista oli tehnyt toisen asteen tutkinnon, muttei ollut työllistynyt sen jälkeen. Nuorista 15 % tuli palveluun tulottomana ilman viimesijaista etuutta. Nuorista 47 % sai pääasiallisen tulonsa toimeentulotuesta, kuntoutustuesta tai -rahasta tai sairauspäivärahasta aloittaessaan Vamoksessa. Osuus on kasvanut edellisestä vuodesta seitsemän prosenttiyksikköä.

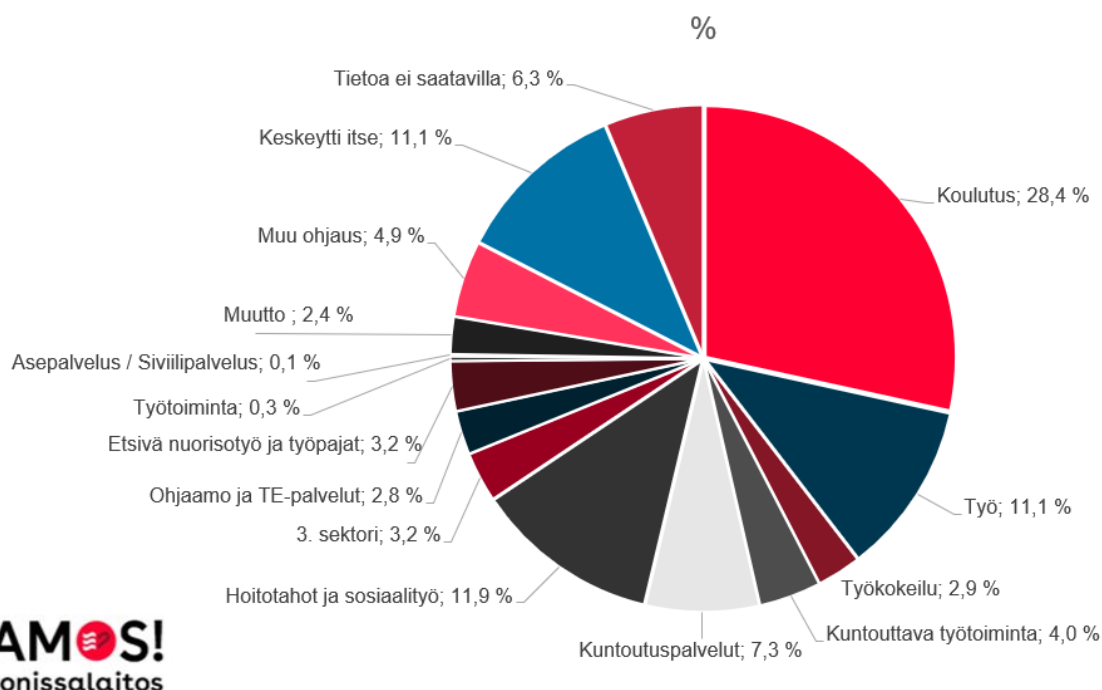
Nuori hakeutuu usein Vamokseen itse tai jonkun läheisen myötävaikutuksella. Myös palvelujärjestelmä ohjaa nuoria Vamokseen. Vuonna 2021 eniten ohjauksia tuli psykiatriasta, oppilaitoksista ja sosiaalityöstä. Viime vuonna Vamos teki töitä myös kahden erilaisen ryhmän kanssa; niiden nuorten rinnalla, jotka olivat rikosseuraamuksen piirissä ja niiden nuorten kanssa, joilla oli riskinä pudota opinnoista. Tämä näkyi ohjaavissa tahoissa siten, että aiempaa useampi nuori sai tiedon Vamoksesta joko rikosseuraamuslaitokselta tai oppilaitoksesta. Nuoret suosittelevat vahvasti Vamos-palvelua muille (NPS 59).

Ohjaustulokset ja muutokset hyvinvoinnissa 2021

Palvelun päättäneistä 46 % ohjautui työllisyys- ja koulutuspoluille (N=871). Nuorista 11 % työllistyi palkkatyöhön avoimille työmarkkinoille, 28 % jatkoi koulutukseen ja loput työllisyyspolun löytäneistä työllistyivät tukitoimenpiteiden avulla (työkokeilu ja kuntouttava työtoiminta).

Vamoksen saavuttamiin ohjaustuloksiin nuorten aloitustilanteilla oli suuri merkitys. Työmarkkinatuella Vamokseen tulleista nuorista 75 % ohjautui työ- ja koulutuspoluille. Heistä 31 prosenttia työllistyi avoimille työmarkkinoille, 20 % siirtyi koulutukseen ja 25 % ohjautui työllistymistä tukeviin toimenpiteisiin. Toimeentulotuella tai tulottomana palveluun tulleista työllisyys- ja koulutuspoluille ohjautui alle puolet. Voidaan siis todeta, että palveluun työttöminä työnhakijoina tulleet työllistyvät huomattavasti todennäköisemmin kuin työvoiman ulkopuolella olleet palvelun aloittaneet (Sarmia 2021).

Ohjaustulokset 2021

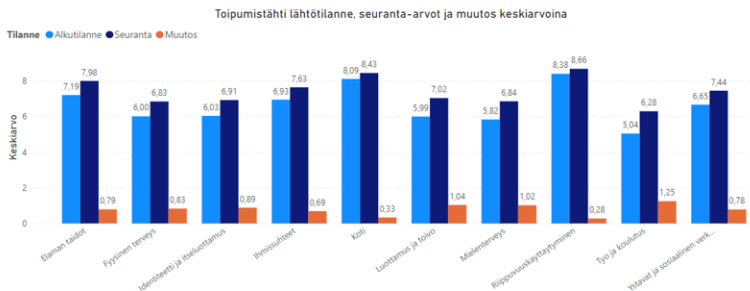
Vamoksessa käytetään nuoren hyvinvoinnin muutosmittarina ja työkaluna kymmenelle elämän osa-alueelle ulottuvaa Tulostähti-menetelmää (Outcome Star). Tulokset perustuvat nuoren ja valmentajan vastauksiin valmennuksen alkaessa ja sen päättyessä. Vamos vahvistaa erityisesti uskoa työ- koulutuspoluille siirtymiseen, luottamusta ja toivoa tulevaan ja edistää mielenterveyttä. Muutostieto on käytettävissä 311 nuoren osalta.

Nuorten työmarkkinatilanteet palvelun alussa ovat voimakkaasti yhteydessä Tulostähden hyvinvoinnin aloitustilanteisiin ja hyvinvoinnissa palvelun aikana tapahtuviin muutoksiin. Kun työmarkkinatilanne on heikko, hyvinvointikokemus on keskimäärin matalammalla tasolla ja paranee enemmän kuin muilla. Toimeentulotilanteet palvelun alussa taas ovat voimakkaasti yhteydessä hyvinvoinnin aloitustilanteisiin, mutta eivät juurikaan hyvinvoinnin muutoksiin palvelun aikana. Analyysi osoittaa, että suurelta osin taustaja hyvinvointitiedot sekä niissä tapahtuvat muutokset kulkevat samassa linjassa, mutta eivät täysin. Pelkkää hyvinvointitietoa tai esimerkiksi työmarkkina-asemaan perustuvaa taustatietoa ei kannata erikseen käyttää asiakasryhmien segmentoinnissa tai palveluohjauksessa. (Sarmia 2021.)

Vamoksessa tapahtuu merkittävää hyvinvoinnin kohenemista kaikilla elämän alueilla 2021

Matalimmat lähtöarvot ja suurimmat muutokset alueilla:

- Työ ja koulutus +1,25
- Luottamus ja toivo +1,04
- Mielensterveys + 1,02
- **Muutoskeskiarvo + 0,79**

Pohdinta

Vuoden 2021 aikana valmistui ITLA:n tekemä vaikuttavuustutkimus (Merikukka ym. 2021) ja Vamos palkittiin vuoden yhteiskunnallisena vaikuttavuustekona. Tutkimuksen mukaan tärkeimmät Vamoksen valmennuksen vaikutusmekanismit kytkeytyivät kohtaamiseen, kiireettömyyteen, hyväksytyksi ja välitetyksi tulemiseen sekä pieniin askeliin etenemiseen ja tarpeen mukaan tarjolla olevaan tukeen.

Toisena pandemiavuonna 2021 Vamos toimi yhdellätoista paikkakunnalla ja tavoitti 1882 nuorta. Toiminnan alueellinen kattavuus laajeni, sillä nuoria tuli palveluun 45 kunnasta (29 kunnasta vuonna 2020). Uusien asiakkaiden elämäntilanne oli edeltäviä vuosia heikompi, kun sitä tarkastelee toimeentulon mukaan. Aiempaa enemmän Vamoksessa aloitti niitä nuoria, jotka saivat pääasiallisen tulonsa toimeentulotuesta, kuntoutustuesta tai -rahasta tai sairauspäivärahasta.

Vamoksen toimintamalli osoitti tarpeellisuutensa uusissa toimintaympäristöissä. Oppilaitokset hyötyivät Vamos toiminnasta pudokkuuden ehkäisyssä ja vastaavasti Rikosseuraamuslaitos ohjasi toimintansa piirissä olevia Vamos-valmennukseen.

Työ- ja koulutuspoluille siirtyneiden määrä pysyi samansuuruisena kuin aiempina vuosina: noin joka toinen valmennuksen päättävä nuori siirtyi työ- ja koulutuspoluille. Palkkatyön aloittaminen mahdollistuu useammin, kun nuorella on toisen asteen tutkinto ja hän on jo työttömänä työnhakijana. Nuori menee todennäköisesti tutkintoon johtavaan koulutukseen, jos hän tulee Vamokseen työvoiman ulkopuolelta.

Hyvinvointialueuudistuksen toimeenpano käynnistyy vuoden 2023 alussa. Vamos-palvelun tuottaman tiedon ja kokemuksen mukaan nuori hyötyy siitä, että hänellä on luottamuksellinen suhde omavalmentajaan, jolloin

iVAMOS!

Diakonissalaitos

yksi henkilö tuntee nuoren kokonaistilanteen ja koordinoi nuoren saamia palveluja. Erityisen tärkeää palvelujen koordinointi on silloin, kun koulutus- ja työllisyyspalvelut jäävät kuntaan ja sosiaali- ja terveyspalvelut ovat hyvinvointialueilla.

Mielenterveyspalveluiden saatavuuden lisäämisen rinnalla tulee vahvistaa nuoren saamaa arjen tukea. Kokemuksemme mukaan tuloksellista terapiasuhdetta vahvistaa se, että nuoren arjen rytmi on säännöllinen, talousasiat kunnossa ja myös vertaistukea on saatavilla. Kolmas sektori on voimavara hyvinvointialueilla.

Terhi Laine

Johtaja, VTT

Vesa Sarmia

Kehittämispäällikkö

Vamos ja työllisyys

Diakonissalaitos